

Lý thuyết quản trị nhà nước về báo chí ở Việt Nam hiện nay

PGS, TS NGUYỄN VŨ TIẾN

Học viện Báo chí và Tuyên truyền; Email: ntvananhptth@gmail.com

Nhận ngày 14 tháng 12 năm 2021; chấp nhận đăng tháng 2 năm 2022.

Tóm tắt: Bài viết nghiên cứu khái niệm, nội dung quản trị nhà nước nói chung, từ đó tập trung vào nghiên cứu quản trị nhà nước về báo chí. Vấn đề được làm rõ là: quản trị nhà nước về báo chí là gì? nội dung quản trị nhà nước về báo chí bao gồm những nội dung gì? Trên cơ sở lý thuyết được làm rõ, vận dụng vào thực tiễn hoạt động báo chí ở Việt Nam, bước đầu hình thành lý luận về quản trị nhà nước về báo chí ở Việt Nam.

Từ khóa: quản trị nhà nước; quản trị báo chí; khủng hoảng truyền thông; dẫn dắt thông tin.

Abstract: The article studies the general concepts and contents of state governance, with a particular focus on researching state governance on journalism. It clarifies the questions: What is state governance on journalism? What are the contents of state governance on journalism? Based on theoretical background and the application to the practice of Vietnam's journalism activities, preliminary theory of state governance on journalism in Vietnam is formed.

Keywords: state governance; journalism administration; communication crisis; information guiding.

1. Quan niệm về quản trị và quản trị nhà nước

Có nhiều cách tiếp cận khác nhau về nội hàm của quản trị. Cách hiểu có tính phổ biến thì: “*Quản trị là sự tác động có chủ đích của chủ thể quản trị đến đối tượng quản trị, thông qua các hoạt động: hoạch định, tổ chức, lãnh đạo, kiểm tra và sử dụng các nguồn lực của tổ chức nhằm đạt được mục tiêu đề ra*”⁽¹⁾.

Quản trị trở thành lĩnh vực hoạt động quan trọng không thể thiếu mà các tổ chức con người, xã hội và nhất là nhà nước. Quản trị các tổ chức cũng như quản trị nhà nước đều có mục tiêu là đạt hiệu quả cao, thông qua việc thực hiện các chức năng chủ yếu của quản trị như hoạch định, tổ chức, lãnh đạo và kiểm tra.

Sự khác nhau cơ bản giữa quản trị nhà nước và quản trị các tổ chức khác xuất phát từ sự khác nhau

cơ bản giữa nhà nước với tổ chức khác về bản chất, vai trò, đặc điểm. Nhà nước trong cách hiểu phổ biến là tổ chức đặc biệt của quyền lực chính trị, là trung tâm của hệ thống chính trị, có bộ máy cưỡng chế và thực hiện chức năng quản trị; thực hiện và bảo vệ lợi ích của giai cấp thống trị. Ngày nay, trong điều kiện kinh tế thị trường, dân chủ hóa xã hội, hội nhập sâu rộng với thế giới thì quan niệm về nhà nước cũng có sự thay đổi. Nhà nước đã trở thành tổ chức quyền lực đặc biệt của xã hội, tổ chức đại diện chính thức cho toàn dân, toàn xã hội. Nhà nước là chủ thể tổ chức, quản trị, duy trì và phát triển cả các lĩnh vực của đời sống xã hội.

Quản trị nhà nước là hoạt động thực thi quyền lực nhà nước, là sự tác động có tổ chức và điều chỉnh bằng quyền lực nhà nước đến các quá trình

quan hệ xã hội và hành vi hoạt động của công dân, thông qua các hoạt động: hoạch định, tổ chức, lãnh đạo, kiểm tra và sử dụng các nguồn lực nhằm đạt mục tiêu của nhà nước, thực hiện có hiệu quả các chức năng, nhiệm vụ của Nhà nước duy trì sự tồn tại và phát triển của Nhà nước, phát triển kinh tế xã hội và phục vụ người dân.

Mục đích của quản trị nhà nước là duy trì trật tự công, phục vụ lợi ích công, quyền và lợi ích hợp pháp của công dân quản trị nhà nước không vì mục tiêu lợi nhuận. Quản trị nhà nước là quản trị xã hội mang tính quyền lực, sử dụng quyền lực nhà nước để điều chỉnh các quan hệ xã hội và hành vi người dân phù hợp với quy luật khách quan và ý chí của chủ thể quản trị nhà nước.

Bản chất của quản trị nhà nước là hoạt động mang tính chấp hành và điều hành của cơ quan hành chính nhà nước, chủ thể quản trị nhà nước là các cơ quan nhà nước có thẩm quyền bao gồm các cơ quan lập pháp, hành pháp và tư pháp mà trực tiếp là cơ quan hành pháp.

Đối tượng của quản trị nhà nước là tất cả các lĩnh vực trong đời sống xã hội, các hoạt động, các quan hệ xã hội của tổ chức và công dân. Quản trị nhà nước bằng ý chí, quyền lực và sức mạnh của nhà nước với các công cụ đặc thù: pháp luật, chính sách; đồng thời sử dụng các nguồn lực của Nhà nước như: nhân lực, tài nguyên... quản trị nhà nước mang tính chính trị, phục vụ chính trị, thể hiện ý chí của Đảng cầm quyền. Tuy nhiên quản trị nhà nước cũng có tính độc lập tương đối ở chuyên môn, kỹ thuật, ở tính chất dân chủ của xã hội.

Quản trị nhà nước mang tính tổ chức trực tiếp của chủ thể quản trị nhà nước trên mọi lĩnh vực, mọi ngành, mọi mặt của đời sống xã hội. Thông qua bộ máy của mình. Đặc điểm nổi bật của quản trị nhà nước là sử dụng các công cụ đặc thù như: quyền lực công, thể chế, chính sách, các nguồn lực công: quyền lực công trong quản trị nhà nước là quyền lực của nhân dân.

2. Vai trò của báo chí ở nước ta hiện nay

Báo chí là loại hình truyền thông đại chúng, chủ đạo hiện nay, có ảnh hưởng đến xã hội hết sức rộng lớn và sâu sắc. Báo chí được coi là tư liệu sinh hoạt

tinh thần nhằm thông tin và nói rõ về những sự kiện thời sự đã và đang diễn ra cho một nhóm đối tượng nhất định, để đạt được mục đích nhất định.

Theo nghĩa hẹp báo chí được hiểu là báo và tạp chí. Theo nghĩa rộng, báo chí bao gồm các loại hình như: báo in, phát thanh, truyền hình, báo mạng điện tử.

Khi tiến hành cách mạng vô sản, Lênin đã khẳng định: *“Chúng ta cần trước hết là tờ báo không có nó thì không thể tiến hành được một cách có hệ thống vừa tuyên truyền cổ động hết sức có nguyên tắc và toàn diện”*⁽²⁾. *“Không những là người tuyên truyền tập thể và cổ động tập thể mà còn là người tổ chức tập thể”*⁽³⁾.

Trong điều kiện có chính quyền, báo chí trở thành cơ quan giáo dục chính trị cho quần chúng. Báo chí là người tuyên truyền cái mới, tiên tiến nảy sinh trong sự sáng tạo của quần chúng. Lênin chỉ rõ: *“Báo chí phải làm công cụ để xây dựng chủ nghĩa xã hội, giới thiệu điển hình tiên tiến nhưng cũng đưa lên “bảng đen”*. Phải nói nhiều đến xây dựng đời sống mới và bót chính trị chung chung đi. Báo chí phải dám “vạch mặt” và thậm chí làm nhục những kẻ tiêu cực trong lao động, vi phạm lợi ích của Nhà nước, tập thể và lợi ích chính đáng của người lao động. *“Báo chí phải trở thành các cơ quan của tổ chức Đảng”*⁽⁴⁾.

Kế thừa và phát triển tư tưởng của C. Mác, Lênin, Hồ Chí Minh luôn coi báo chí là một bộ phận của sự nghiệp cách mạng, là vũ khí sắc bén trong đấu tranh giành độc lập dân tộc và xây dựng cuộc sống mới cho nhân dân. Báo chí phải biểu thị rõ ràng sự ủng hộ hay phản đối một quan điểm, một vấn đề, một sự kiện kinh tế, chính trị, xã hội nào đó. *“Bài báo là tờ lịch cách mạng”*⁽⁵⁾ người làm báo phải xác định *“viết cho ai xem? Viết để làm gì? Vì ai mà viết? Mục đích viết làm gì?”*⁽⁶⁾. Những chỉ dẫn của C. Mác, Lênin, Hồ Chí Minh đã được làm rõ về vai trò của báo chí *“Trong từng thời kỳ cách mạng mà Đảng Cộng sản Việt Nam đã chỉ ra là: Báo chí là tiếng nói của Đảng, Nhà nước, của các tổ chức chính trị - xã hội và là diễn đàn của nhân dân lao động dưới sự lãnh đạo của Đảng, sự quản lý của nhà nước và hoạt động trong khuôn*

khô pháp luật”. Phải đảm bảo tính tư tưởng, tính chân thật, đấu tranh, tính nhân dân, tính đa dạng của hoạt động báo chí. Báo chí là cơ quan của Đảng, Nhà nước, các tổ chức chính trị - xã hội, nghề nghiệp đặt dưới sự lãnh đạo toàn diện của Đảng và sự quản lý của Nhà nước.

Quan điểm của Đảng đã được cụ thể hóa trong Luật Báo chí năm 2016 là: “Báo chí ở nước Cộng hòa Xã hội chủ nghĩa Việt Nam là phương tiện thông tin thiết yếu đối với đời sống xã hội; là cơ quan ngôn luận của Đảng, cơ quan Nhà nước, tổ chức chính trị - xã hội, tổ chức chính trị - xã hội nghề nghiệp, tổ chức xã hội nghề nghiệp; là diễn đàn của nhân dân”.

Luật Báo chí năm 2016 cũng quy định nhiệm vụ quyền hạn của báo chí:

a, thông tin trung thực về tình hình đất nước và thế giới phù hợp với lợi ích của đất nước và của nhân dân.

b, tuyên truyền, phổ biến, góp phần xây dựng và bảo vệ đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước, thành tựu của đất nước và thế giới theo tôn chỉ, mục đích của cơ quan báo chí; góp phần ổn định chính trị, phát triển kinh tế xã hội, nâng cao dân trí, đáp ứng nhu cầu văn hóa lành mạnh của nhân dân, bảo vệ và phát huy truyền thống tốt đẹp của dân tộc. Xây dựng và phát huy dân chủ xã hội chủ nghĩa, tăng cường khối đại đoàn kết dân tộc, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa.

c, phản ánh và hướng dẫn dư luận xã hội; làm diễn đàn thực hiện quyền tự do ngôn luận của nhân dân.

d, phát hiện nêu gương người tốt, việc tốt, nhân tố mới, điển hình tiên tiến; đấu tranh phòng, chống các hành vi vi phạm pháp luật và các hiện tượng tiêu cực xã hội.

đ, góp phần giữ gìn sự trong sáng và phát triển tiếng Việt, tiếng của các dân tộc thiểu số Việt Nam.

e, Mở rộng sự hiểu biết lẫn nhau giữa các nước và các dân tộc, tham gia vào sự nghiệp của nhân dân thế giới vì hòa bình, độc lập dân tộc, hữu nghị, hợp tác, phát triển bền vững.

3. Quản trị của Nhà nước về báo chí ở Việt Nam

Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ

XIII của Đảng chỉ ra: “Xây dựng và hoàn thiện nền quản trị quốc gia hiện đại, hiệu lực, hiệu quả”. Với bản chất là xây dựng nền quản trị nhà nước hiện đại. Để đảm bảo hiệu lực, hiệu quả trong quản trị nhà nước, lẽ đương nhiên, không một hoạt động nào, không một quan hệ nào, không một lĩnh vực nào trong xã hội mà không chịu sự quản trị của Nhà nước. Là một lĩnh vực trọng yếu trong công tác tư tưởng của Đảng và Nhà nước, với tư cách là “người tuyên truyền tập thể; người tổ chức tập thể” là vũ khí sắc bén của Đảng và nhà nước. Báo chí tất nhiên sẽ được Nhà nước quản trị với tinh thần khoa học và sáng tạo nhất có thể. Với cách hiểu về chủ thể quản trị (nhà nước) và đối tượng quản trị (báo chí) ở (1) và (2). Có thể đưa ra cách hiểu quản trị nhà nước về báo chí là: Sự tác động có tổ chức và điều chỉnh bằng quyền lực nhà nước đến các quá trình hoạt động báo chí, sản phẩm thông tin, quan hệ công chúng báo chí, thông qua các hoạt động: quy hoạch, tổ chức, lãnh đạo, kiểm tra và sử dụng các nguồn lực nhằm xây dựng nền báo chí, truyền thông chuyên nghiệp, nhân văn hiện đại.

Từ quan điểm như trên, làm rõ các nội dung quản trị của Nhà nước về báo chí là việc làm cần thiết để báo chí phát triển và thực sự là yếu tố cơ bản dẫn dắt truyền thông nói chung.

Thứ nhất, Nhà nước quy hoạch báo chí, xác định báo chí là phương tiện thông tin, công cụ truyền thông, vũ khí tư tưởng quan trọng của Đảng và Nhà nước. Sắp xếp hệ thống báo chí gắn với mô hình tổ chức, nâng cao hiệu quả lãnh đạo, quản lý báo chí. Xây dựng một số cơ quan báo chí chủ lực đa phương tiện làm nòng cốt, có vai trò định hướng dư luận xã hội; thông tin đối ngoại. Sắp xếp hệ thống báo chí, nhằm khắc phục tình trạng chồng chéo, đầu tư dàn trải, buông lỏng quản lý, hoạt động xa rời tôn chỉ, mục đích, gắn với việc xác định rõ trách nhiệm lãnh đạo, quản lý báo chí của các cấp ủy Đảng, chính quyền, nhất là người đứng đầu cơ quan chủ quản và cơ quan báo chí. Xây dựng đội ngũ cán bộ quản lý, phóng viên, biên tập viên có đủ phẩm chất, năng lực đáp ứng yêu cầu phát triển báo chí trong tình hình mới.

Từ quan điểm và mục tiêu trên, Nhà nước đã

đưa ra định hướng, phương án sắp xếp và lộ trình thực hiện.

- *Đối với báo chí và tạp chí in:* Sắp xếp hệ thống các cơ quan báo in gắn với mô hình tổ chức, quản lý theo hướng giảm số lượng cơ quan báo in, mỗi cơ quan báo in có cơ quan chủ quản trực tiếp là cấp tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương. Các cơ quan báo được tự chủ tài chính. Nhà nước đầu tư cho một số cơ quan báo chủ lực, thực hiện cơ chế đặt hàng với báo chí phục vụ các nhiệm vụ chính trị được xác định. Báo Nhân Dân, Đài Truyền hình Việt Nam, Đài Tiếng nói Việt Nam, Thông tấn xã Việt Nam, Báo Quân đội nhân dân, Báo Công an nhân dân theo mô hình cơ quan truyền thông đa phương tiện. Bộ, cơ quan ngang bộ có một cơ quan báo chí và một cơ quan tạp chí. Mỗi tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương có một cơ quan báo chí và một tạp chí.

Việc sắp xếp lại các cơ quan báo in đến nay đã cơ bản hoàn thành, còn trường hợp đặc thù đến năm 2025 sẽ phải sắp xếp xong.

- *Đối với đài phát thanh truyền hình:* Đổi mới theo hướng tập trung sản xuất chương trình, đảm bảo thời lượng phát sóng chương trình sản xuất trong nước của kênh phục vụ nhiệm vụ chính trị. Bên cạnh các đài phát thanh và truyền hình Trung ương, ngành, ở các địa phương đều có một đài phát thanh truyền hình. Riêng thành phố Hồ Chí Minh có một đài phát thanh, một đài truyền hình.

- *Báo điện tử và tạp chí điện tử:* Việc sắp xếp như đối với báo in, các cơ quan tổ chức có cơ quan báo chí, tạp chí in thì được phép có báo, tạp chí điện tử các báo điện tử phải tự cân đối tài chính.

Thứ hai, về tổ chức, Nhà nước thiết lập bộ máy quản trị về báo chí truyền thông và tuyển dụng, quản trị sử dụng có hiệu quả nguồn nhân lực làm việc trong bộ máy quản trị nhà nước về báo chí và triển khai thực hiện có hiệu quả chiến lược, quy hoạch, kế hoạch, thể chế, chính sách vào thực tiễn cuộc sống.

Về tổ chức bộ máy của cơ quan báo chí: giảm đầu mối, khắc phục chồng chéo, gắn với trách nhiệm của cơ quan chủ quản, người đứng đầu cơ quan chủ quản; kiện toàn tổ chức bộ máy và nâng

cao năng lực quản lý báo chí, thông tin điện tử của cơ quan chỉ đạo, quản lý báo chí các cấp, xác định nhiệm vụ, quyền hạn trách nhiệm của từng ngành từng cấp trong quản lý, chỉ đạo báo chí; nâng cao năng lực thực thi pháp luật.

Thứ ba, tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với báo chí để báo chí thực hiện tốt các chức năng của mình, để báo chí thực sự là phương tiện thiết yếu đối với đời sống xã hội, là cơ quan ngôn luận của cơ quan Đảng, cơ quan Nhà nước, tổ chức chính trị xã hội, tổ chức chính trị xã hội nghề nghiệp, là diễn đàn của nhân dân, là yêu cầu thiết yếu, là nội dung trọng yếu trong công tác tư tưởng của Đảng hiện nay.

Đảng phải lãnh đạo báo chí và coi đó là nguyên tắc “bất di bất dịch”, Đảng lãnh đạo báo chí để báo chí thực hiện đúng các nguyên tắc hoạt động của báo chí, đó là tính Đảng, tính nhân dân của báo chí. Sự lãnh đạo của Đảng đối với báo chí được thể hiện ở nội dung lãnh đạo là: Đảng định hướng chính trị cho báo chí, cung cấp thông tin chính xác, đầy đủ và kịp thời về đường lối, chính sách và tình hình thực tiễn cho báo chí; tổ chức sự phối hợp giữa các phương tiện thông tin; kịp đề ra nghị quyết, chỉ thị đối với báo chí.

Cùng việc lãnh đạo trực tiếp với báo chí, các cơ quan nhà nước quản trị đối với báo chí cụ thể là: lãnh đạo nhà nước cụ thể hóa, thể chế hóa đường lối quan điểm của Đảng thành luật pháp, kế hoạch, chính sách và kiểm tra công việc quản lý của Nhà nước đối với báo chí.

Thứ tư, tăng cường kiểm tra, thanh tra, xử lý vi phạm trong hoạt động báo chí. Tăng cường thanh tra, kiểm tra xử lý nghiêm các sai phạm của cơ quan, ấn phẩm báo chí, của cá nhân người có trách nhiệm. Xử phạt, đình bản, thu hồi giấy phép hoạt động đối với các cơ quan báo chí có sai phạm theo quy định. Rà soát, chấn chỉnh các hoạt động liên kết, xuất bản ấn phẩm của các cơ quan báo chí, tăng cường công tác quản lý các trang thông tin điện tử tổng hợp, mạng xã hội nhằm phát huy tác dụng của loại thông tin này trong công tác tuyên truyền, hạn chế ảnh hưởng tiêu cực. Trong công tác giám sát việc tuân thủ pháp luật trong hoạt động báo chí, có

sự phối hợp và cần đề cao vai trò của Hội nhà báo Việt Nam.

Thứ năm, tăng cường các nguồn lực cho báo chí. Cần có cơ chế, chính sách tạo điều kiện cho cơ quan báo chí giảm chi phí; tăng nguồn thu để phát triển. Phân định rõ cơ chế tài chính đối với báo chí phục vụ nhiệm vụ chính trị, tuyên truyền và báo chí chủ yếu phục vụ giải trí, thương mại. Nhà nước chỉ đầu tư, bảo đảm cho một số báo thực hiện nhiệm vụ chính trị, tuyên truyền; có hỗ trợ ngân sách đối với những ấn phẩm, chuyên mục, chương trình phù hợp với yêu cầu, nhiệm vụ chính trị cụ thể trong từng giai đoạn, khu vực; hoàn thiện cơ chế, chính sách về tài chính trong hoạt động liên kết, sản xuất nội dung, chuyên mục, chương trình khoa học, phổ biến kiến thức, giải trí của các cơ quan báo chí.

Cùng với các cơ quan báo chí; Nhà nước hỗ trợ bằng cơ chế chính sách để giải quyết tốt vấn đề kinh tế báo chí để báo chí tự chủ hoàn toàn về mặt tài chính. Nhà nước sẽ là khách hàng lớn nhất của báo chí.

Cần đẩy mạnh công tác đào tạo, bồi dưỡng nghiệp vụ, quản lý, kinh tế báo chí cho đối tượng lãnh đạo cơ quan báo chí. Đối với nội dung chương trình đào tạo, bồi dưỡng báo chí; nâng cao năng lực đội ngũ cán bộ làm công tác thông tin trong các cơ quan nhà nước tổ chức bồi dưỡng về nghiệp vụ báo chí nhất là kiến thức kỹ năng xử lý thông tin và khủng hoảng thông tin; đầu tư hiện đại hóa các cơ quan báo chí, ứng dụng công nghệ tiên tiến, phát triển công vụ, giải pháp kỹ thuật để quản lý tốt báo chí điện tử, thông tin mạng, ngăn chặn, hạn chế tác động của thông tin độc hại, tiêu cực; đặc biệt là trong bối cảnh mạng thông tin, mạng xã hội bị nhiễu loạn dẫn đến khủng hoảng thông tin.

Để báo chí định hướng thông tin đúng đắn, các cơ quan nhà nước thực hiện quản trị báo chí cần tránh việc bùng nổ thông tin và điều này kích thích người dân tò mò, đồng thời tạo điều kiện để lan truyền thông tin không chính xác.

Trong truyền thông chính sách, những người đứng đầu các cơ quan nhà nước cần trang bị những kỹ năng trong việc phát ngôn và cung cấp thông tin cho báo chí một cách chủ động, kịp thời, tránh để

báo chí khai thác các nguồn tin thiếu tin cậy.

Công tác truyền thông chính sách phải được đẩy mạnh, mọi hoạt động của Chính phủ, các Bộ, các ngành cần công khai, minh bạch, công bố rộng rãi trên báo chí.

Quy chế phát ngôn và cung cấp thông tin ban hành 2013 đã tạo cơ sở pháp lý cho các nhà báo, cơ quan báo chí được tiếp cận thông tin, nhằm định hướng dư luận xã hội. Tuy nhiên, việc cần hoàn thiện quy chế là cần quy định cụ thể việc phát ngôn, cung cấp thông tin với các sự cố mang tính quốc gia, các vụ việc liên quan đến an ninh quốc phòng, sức khỏe cộng đồng hay các sự cố liên quan đến các Bộ, ngành, địa phương. Chỉ có như vậy các cơ quan báo chí, nhà báo mới không gặp khó khăn trong việc tiếp cận thông tin chính thống; yếu tố cốt lõi trong dẫn dắt và định hướng thông tin cho xã hội, hạn chế được sự cố khủng hoảng thông tin như hiện nay.

Quản trị nhà nước nói chung và quản trị báo chí nói riêng là những phạm trù mới ở Việt Nam. Để làm rõ, đúng và đủ nội hàm của khái niệm quản trị báo chí, đòi hỏi phải có thời gian tổng kết thực tiễn. Từ kinh nghiệm khái quát thành hệ thống lý thuyết dần hình thành những vấn đề lý luận về quản trị báo chí. Mặc dù vậy, với cách tiếp cận trên, bước đầu khung lý thuyết nêu trên cũng là bước chuyển đổi từ quản lý nhà nước về báo chí sang quản trị nhà nước về báo chí và do đó, hoạt động của báo chí chắc chắn sẽ chuyển biến theo hướng tích cực, thực sự trở thành yếu tố dẫn dắt truyền thông, ngăn chặn được tình trạng khủng hoảng thông tin hiện nay./.

(1) Văn Tất Thu (2021), *Khái niệm, Vai trò, đặc điểm của quản trị nhà nước*, tạp chí quản lý nhà nước, số 308.

(2) V.I.Lênin, *Toàn tập*, T.5, Nxb. Tiến bộ, Maxcova, tr.10.

(3) V.I.Lênin, *Toàn tập*, T.6, Nxb. Tiến bộ, Maxcova, tr.210.

(4) V.I.Lênin, *Toàn tập*, T.12, Nxb. Tiến bộ, Maxcova, tập 52, tr.123.

(5) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, T.11, Nxb. Chính trị quốc gia, H., tr.444.

(6) V.I.Lênin, *Toàn tập*, T.12, Nxb. Tiến bộ, Maxcova, tập 65, tr. 443.